I. I. O.
II
1304
L

ACADEMIA ROMÂNĂ
MEMORIILE SECȚIUNII ISTORICE
SERIA III *TOMUL XXII* *MEM. 1.*

1. O DESCOPERIRE PRIVITOARE LA BISERICA SF. NICOLAE DIN ȘCHEII BRAȘOVULUI
2. ÎNCĂ O FORMAȚIUNE ROMANICĂ: LUXEMBURGUL

DE

N. IORGA
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

BIBLIOTECA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

MONITORUL OFICIAL ȘI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ. BUCUREȘTI, 1939

MEMORIILE SECȚIUNII ISTORICE

SERIA III

	Lei
TOMUL I, (1922—23):	100.—
TOMUL II, (1923—24):	130.—
TOMUL III, (1924—26):	840.—
TOMUL IV, (1924):	160.—
TOMUL V, (1925—26):	160.—
TOMUL VI, (1926—27):	300.—
TOMUL VII, (1927):	300.—
TOMUL VIII, (1927—28):	320.—
TOMUL IX, (1928—29):	200.—
TOMUL X, (1929):	400.—
TOMUL XI, (1930):	340.—
TOMUL XII, (1931—32):	300.—
TOMUL XIII, (1932):	300.—
TOMUL XIV, (1933):	300.—
TOMUL XV, (1934):	300.—
TOMUL XVI, (1934—35):	240.—
TOMUL XVII, (1935—36):	240.—
N. IORGA. Două hrisoave domnești pentru mănăstirea Mărgineni închinată Muntelui Sinai	30.—
N. IORGA. Trei rare documente fanariote	10.—
G-ral R. ROSETTI. Din corespondența inedită a Principelui Milan al Serbiei cu colonelul Gheorghe Catargi în timpul războiului din 1877—1878	35.—
ȘT. METEȘ. Din istoria Dreptului românesc din Transilvania	20.—
N. IORGA. Formularul fanariot	10.—
N. IORGA. Considerații istorice asupra documentelor prezentate de d-l Marcu Beza	5.—
FRANZ BABINGER. Robert Bargrave, un voyageur anglais dans les pays roumains du temps de Basile Lupu (1652)	35.—
N. IORGA. Comemorarea lui Lope de Vega	5.—
N. IORGA. Explicația monumentului dela Adam Clisi	5.—
AURELIAN SACERDOȚEANU. Două acte hațegane și unul vâlcean	10.—
P. P. PANAITESCU. O istorie a Ardealului, tradusă de Miron Costin	10.—
ALEXANDRU CIORĂNESCU. Petru Rareș și politica orientală a lui Carol Quintul	10.—
N. IORGA. Dovezi despre conștiința originii Românilor	5.—
H. DJ. SIRUNI. Mărturii armenești despre România. Extrase din Cronica Armenilor din Camenița	20.—
N. IORGA. Marele logofăt al bisericii constantinopolitane Hierax și însemnările sale pe un manuscript al Academiei Române	5.—
ANDREI RĂDULESCU. 24 Ianuarie 1862	25.—
TOMUL XVIII, (1936):	250.—
ANDREI RĂDULESCU. Constituțiunea cehoslovacă	45.—
FRANZ BABINGER. Originea și sfârșitul lui Vasile Lupu	15.—
I. LUPAȘ. Voevodatul Transilvaniei în sec. XII și XIII	25.—

1304 L

BIBLIOTECA ... UNIVERSITARĂ ... IORGA
Cota
Inventar 61717

BIBLIOTECA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

O DESCOPERIRE PRIVITOARE LA BISERICA SFÂNTUL NICOLAE DIN ȘCHEII BRAȘOVULUI

DE

N. IORGA

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

Comunicare făcută în ședința dela 23 Iunie 1939

O întâmplare face să regăsesc măcar în fotografie pagina întâi a pomelnicului vechiu al bisericii românești din Șchei.

Ea a fost făcută, așa cum se spune într'o slavonă puțintel de împrumut și evident nesigură, la 7 Februarie în anul 7173, ceea ce înseamnă 1665.

Pomelnicul acesta, care era cuprins într'un adevărat mic caiet, din care se văd câteva părți de cuvinte dintr'o scrisoare, de caracter, se pare, particular, aparținând aceleiași epoci, este deosebit de prețios prin două din elementele sale.

Cel dintâi este în pomenirea Domnilor cărora li se datorește clădirea, creșterea sau înnoirea lăcașului, care poartă, și în acest text și în pecete, despre care va fi vorba îndată, un îndoit hram: înainte de al Sfântului Nicolae, supt care este cunoscut astăzi lăcașul, al Maicii Domnului, și anume al Adormirii Fecioarei. Acești Domni, cari figurează ca binefăcători și în unele acte pe care le-a tipărit, împreună cu multe însemnări, în cea mai mare parte dintr'o epocă mult mai recentă, d-l Sterie Stinghe, ca adaus la o istorie a bisericii, redactată încă din secolul al XVII-lea, dar avându-și forma definitivă numai din cel următor, sunt dați împreună cu familiile lor, ceea ce folosește la cunoașterea unor legături, care, până acum, erau sau total ignorate, sau numai ipotetice.

Nu este de sigur nimic nou atunci când lângă Neagoe Basarab, care figurează, foarte curios odată ce este vorba de reproducerea unui text mai vechiu, nu ca Băsărabă, ci ca Neagoe, se află soția lui, Despina, și fiul, Teodosie. De aici s'ar putea scoate încheierea că donația lui Neagoe s'a făcut după ce dispăruseră ceilalți fii ai binefăcătorului Domn și rămăsese numai acela care, moștenitor al Scaunului Țării Rumânești, a avut, cum se știe, o vieață așa de scurtă.

S'ar crede că în astfel de mențiuni privitoare la Domni în vremea veche nu erau pomeniți decât numai bărbații, dar se vede îndată că, precum era de așteptat, și femeile puteau să facă parte din aceste obituarii.

Indată după Neagoe vine însă unul din acei trecători Radu, dintre cari unul s'a înnecat în Dâmbovița, iar celălalt a pierit la vânătoare de cerbi, Domni viteji, dar trecători, cari continuă, fiecare pentru așa de scurtă vreme, înainte de mai dăinuitorul Radu care e fostul călugăr Paisie, moștenirea lui Basarab Neagoe. Nu e vorba de acela pe care l-am înfățișat mai de curând în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*,[1]) după steagul dela Athos, unde el, Vintilă-Vodă, se găsește împreună cu Doamna, Rada, și cu fiul Drăghici. Aici Radu Voevod apare cu altă soție, Voica, cu fiul Vlad Voevod, dar, data aceasta, în deosebire de nepomenirea fiicelor lui Neagoe, cu călugărița Sofronia, cu o Neacșa, al căror grad de înrudire nu s'ar putea fixa, pentru ca pe urmă rugăciunea să continue cu «Ana V. (*sic*) monahia», și numai la urmă apare fiul, Vlad Voevod.

Domnii moldoveni și Domnii munteni se găsesc împreună în această însemnare a ctitorilor. Astfel, după familia acestui Radu care se vede întâia oară, după această dovadă că a fost unul dintre cei mai largi donatori, apare Petru Voevod al Moldovei, care, dat fiind locul unde este pomenit, nu poate să fie decât însuși Petru Rareș, lucru care nu se știa până acum, dar care este explicabil prin campaniile pe care le-a făcut prin Ardeal acest strașnic Domn și prin îndărătnicul

[1]) XXVI, p. 29.

asediu al Brașovului, prin legăturile cu cetatea, prin însușirea de dânsul a vămii dela Prejmer.

De altfel el nu va fi singurul Domn moldovean care să figureze în această dovadă a recunoștiinței preoților șcheieni.

Iată acum și tatăl lui Mihai Viteazul, Pătrașcu Voevod, lângă care se găsește, cum am arătat-o în *Istoria lui Mihai Viteazul*, Doamna sa Voica și fata Maria. Legăturile cu mama lui Mihai rămân nehotărîte, iar, el însuși nefigurând, aceasta este, fără îndoială, nu pot să nu o recunosc, o dovadă pentru calitatea lui de bastard.

« Petru Voevod Vlașchi » nu poate să fie decât tinerelul Petru, fiul Chiajnei, acela care, după o scurtă Domnie, a fost chemat la Constantinopol și exilat în Asia Mică, unde a murit. Din altă ramură a dinastiei vine Domnul muntean, amintit puțin mai departe, Alexandru, — Alexandru care este tatăl lui Mihnea cel care s'a turcit.

Dar la mijloc se intercalează « Alexandru Voevod Moldavscoi », care e, firește, Lăpușneanu. Nici acesta nu era cunoscut până atunci între făcătorii de bine ai frumosului lăcaș, atât de bogat înzestrat, din suburbia românească a Brașovului.

Avem acum și pe Petru Cercel, și pomenirea lui scoate la iveală două lucruri de o deosebită însemnătate. Cel dintâi este că numele de Petru Dumitru, pe care și-l da nu odată în scrisorile sale către străinătate și sub care este cunoscut în actele engleze, pe care de mai multă vreme le-am tipărit în aceste *Memorii*, era răspândit și admis și în timpul Domniei sale, măcar în aceste părți brașovene, unde de sigur preoții sau diecii n'ar fi îndrăsnit să-i dea lui, care figura și altfel între ctitori, un dublu nume ce n'ar fi avut un caracter oficial. El este, deci, și în această ctitorie a sa, Petru Dumitru. Se știe, printr'o însemnare în Socotelile Brașovului [1]), că el și-a serbat o nuntă, dar numele Doamnei nu era cunoscut. Ei bine, de aici acest nume iese la iveală, căci după Petru Dumitru apare « soția lui, Soltana ».

Pare să fie vorba de o jupânească din țară, care va fi plăcut pentru înfățișarea ei fizică, sau pentru mijloacele pe care le

[1]) Iorga, în Hurmuzaki, XI.

aducea cheltuitorului ei soț. Observăm însă că numele de Soltana îl poartă și una din fetele lui Alexandru Lăpușneanu.

Este o surprindere că însuși Ion-Vodă cel Cumplit, pomenit îndată după aceasta, figurează în această listă de binefăcători.

Inaintea lui mai e un Radu Voevod, care ar părea desfăcut dela locul său.

Nu poate să lipsească Aron-Vodă, dela care s'a păstrat actul de danie, și avem astfel, pe lângă pomenirea fiului Bogdan, — după Bogdan al Lăpușneanului, pe care Aron și-l pretindea frate —, și pe aceea a Doamnei lui, despre care s'a crezut, după cum se vede, greșit, că era o Cantacuzină: Stanca.

Nu mai puțin importantă este pecetea menționată și mai sus. Ea cuprinde, cum se vede în reproducerea mărită de pe planșa a doua și cum o adaugă în slavonește, după prezintarea pomelnicului însuși, această mențiune: « Această pecete a Uspeniei Născătoarei de Dumnezeu, și a Sfântului Nicolae în Vărsov » (greșit pentru Brașov) « din Șcheai ». In mijloc se vede o bisericuță cu un singur turn, având în față două ferestre și deasupra lor ca o rozetă; este ținută pe mâni de Maica Domnului purtând Pruncul în brațe și de Sfântul Nicolae. Dedesupt este o floare cu trei frunze, iar sus, la dreapta și la stânga marii cruci, două puncte, care au trebuit, în ideea unui săpător în metal care nu era, de altfel, lipsit de dibăcie, să reprezinte soarele și luna.

Este fără îndoială o lucrare de pe vremea lui Neagoe, ceea ce o face deosebit de interesantă. Ea n'a fost făcută la Brașov chiar, unde erau astfel de meșteri, și poate chiar nici în Țara-Românească, unde orice meșter s'ar fi priceput să scrie « Brașov » altfel decât în curioasa formă stâlcită de « Vărsov ».

Cu aceste lămuriri cred că s'a adus un serviciu de oarecare importanță cunoașterii secolului al XVI-lea din istoria noastră.

Поновис сѣи помѣлник wт ста цркоу Бѣлгарскин, иже въ столни при град Брашовскы, въ любь и похвал стого храма прѣстѣѥ владичиѥ наше вце и приснодеви маріе и стго архіерарха чюдотворца хва николае мирликіенскын, пис мсца февроарїе з дни лѣт ₓзрг.

Помилѹи нас бе̑ по велицѣи мл҃сти твоеи, еще молим сѧ wпокои и в[л]аженѣи памети и wставленїе грѣхом пренопоминаемиі блжены ктитори нашеи и въсѣх прежде почившиx wтць и братїе наше.

Помѣни ги̑ мл҃стинѣ давшиx и заподавшиx наш недостоиним молимтисѧ wниx.

Помѣни въсѣ православнїе христиѧни, помѣни ги̑ благочстивомѹ и христолюбивомоу господиноу нашемоу въ цр҃ство нбсно (*sic*),

Помѣни ги̑ iw нѣгое воивод и гспжда ег деспина и снь ег їw θеwдосїе.

Помѣни ги̑ їw радѹл воивод и гспжда ег воика и монасїе софронїе, нѣкша.

Помѣни ги̑ и дъщера ег ана в. манасїе.

Помѣни ги̑ и снъ ег влад воивод.

Помѣни ги̑ петрѹ воивод молдавскои.

Помѣни ги̑ їw петрашкw воивод и гспжда ег воика и дъщи иx марїе.

Помѣни ги̑ їw петрѹ воивод влашки.

Помѣни ги̑ їw алиѧандрѹ воивод молдавскои.

Помѣни ги̑ їw алиѧандрѹ воивод влашки.

Помѣни ги̑ їw петрѹ воивод димитрїеи, гежда ег солтана.

Помѣни ги̑ їw iwн воивод.

Помѣни ги̑ їw радѹл воивод.

Помѣни ги̑ їw арон воивод и гспжда ег станка и снъ его богдан воивод.

Pecetea are această legendă:

* сѣ пчть ѕспене бце и стго никулае ѵ ораше въ вьрсовw шкѣи.

INCĂ O FORMAȚIUNE ROMANICĂ: LUXEMBURGUL

DE

N. IORGA

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

Comunicare făcută în ședința dela 23 Iunie 1939

In urmărirea formațiilor populare asămănătoare cu a propriului nostru popor, care s'au creat pretutindeni după retragerea Imperiului roman, ale cărui limite se întindeau așa de departe în Răsăritul nostru, iar în Apus cuprindeau atâtea teritorii pline și astăzi de nume romane și de strălucite ruine, în afară de ceea ce s'a făcut din piatra lor pentru înălțarea monumentelor evului mediu, am ajuns pe rând la ținuturi a căror istorie, mai bine cunoscută decât a noastră, învederează cum se alcătuia dela sine, pe locul de unde dispăruseră legiunile și administrația ocrotită de dânsele, o vieață populară, care în părțile noastre a isprăvit prin a constitui o întreagă națiune cu limba ei deosebită, formându-se organele politice trebuitoare pentru a supraviețui de-a-lungul secolelor, pe când, în Apus, pe un teritoriu mai restrâns și supt presiunea necontenită a barbarilor îndată stăpânitori, nu s'au putut face decât numai alcătuiri locale de o importanță mult mai mică și, adaug, care sunt așa de mult ascunse sub formele ulterioare rezultate din această așezare a semințiilor germanice, încât trebue o deosebită atenție pentru a descoperi ceea ce într'însele este de un caracter anterior invaziei și prin urmare similar cu ce se observă la noi.

Acum în urmă, cercetarea aceasta v'a fost prezentată supt forma autonomiilor în lumea de astăzi, așa de restrânsă, a

Ladinilor sau Rumanșilor din Elveția, Italia, Tirol și Principatul de Liechtenstein, a cărui capitală, Vaduz, păstrează numele romanic al începuturilor.

O călătorie în Luxemburg, Marele Ducat de trei sute de mii de locuitori, unde s'au ținut ședințile Comitetului Internațional de Istorie, m'a pus în contact cu alte forme, care pornesc din aceeași situație a teritoriilor părăsite de autoritatea și apărarea imperială și silite prin urmare a-și căuta în propriile lor puteri, după instinctul lor de apărare, alcătuirea cea nouă.

Voiu cerceta acest interesant fenomen de Istorie Universală, de o așa de mare importanță pentru noi, în trei regiuni, atât de restrânse, care se găsesc în margenile acestui Stat minuscul.

Incep întâi cu capitala însăși, Luxembourg, al cării adevărat nume este Letzelburg, originea acestei numiri căutându-se în direcții care mi se par greșite, fiindcă este evident că avem a face, pe lângă noțiunea de *burg*, de cetate, corespunzând tradiției carolingiene, care s'a întins prin vár-urile ungurești până în regiunile noastre, pe când, cu o mai bună interpretare, întemeietorul trebue să fie firește un Letzel. S'ar putea propune chiar a se vedea în acest nume amintirea aceluia, în limba germană, al însuși vechiului Attila, care el însuși era numit cu un cuvânt a cărui dezinență este gotică, trecând apoi și, în Peninsula Balcanică, la Slavi și dela aceștia întrând și în nomenclatura românească prin porecle ca: Frățilă, ș. a. m. d.

« Burgul » se găsește însuși pe șoseaua romană care duce dela Reims la Trier, vechea Augusta Trevirorum. Străzile cochetei capitale a Marelui Ducat se sprijină prin urmare pe lespezile romane. Chiar în fortificațiile medievale care se găsesc în plin mijlocul orașului, deasupra râului care-l străbate, anumite legături de piatră par să vină dintr'o epocă mult mai îndepărtată. De jur împrejur se întindeau pădurile, pe care, de altfel, Marele Ducat le păstrează cu așa de mare grijă și care formează și o mare bogăție și o mare frumuseță a țării. Avem a face deci cu o cetate din codru, precum a fost pe vremuri la noi Cetatea Neamțului, pe lângă așezările teuto-

nice de odinioară și alte mijloace de apărare, la trecători sau mai departe către șes.

O tradiție istorică, pe care o putem considera ca o legendă, vorbește de un Siegfrid, — care firește n'are a face cu eroul Nibelungilor și cu linia militară pe care regimul de astăzi din Germania a crezut cu cale s'o numească după acest poetic Făt-Frumos —, care ar fi întemeietorul stătulețului, dar, în altă parte, în mijlocul copacilor bătrâni este o fortăreață legată de amintirea unui Mansfeld din secolul al XVII-lea. Ce a făcut mai târziu, cu înaltele ziduri, cu șanțuri adânci, cu mijloace defensive potrivite cu arta militară din secolul al XVII-lea, un Vauban, nu interesează scopul pe care îl urmăresc și în această nouă cercetare.

Aici s'a făcut același lucru ca la noi în localități ca Hotinul, unde la început este cetatea puternică și pe urmă în umbra ei se așează un număr de servitori ai ostașilor și de ajutători de tot felul ai traiului lor, podgradul, « Sub-Cetatea », găsindu-se astfel alipit cu o continuă desvoltare la cetatea însăși, chiar după ce aceasta a încetat să mai îndeplinească misiunea ei dela început. De fapt și Târgul Neamțului, cum și Iașul, Bucureștii nu sunt, la origine, decât « podgraduri ».

Cu totul altfel este în ce privește interesanta localitate Diekirk, care păstrează încă un frumos mozaic roman. Aici, ca în atâtea locuri dela noi, la origine au fost așezări care se ridică până în epoca preistorică, de unde vine acel dolmen, căruia creștinismul de mai târziu, adus de apostolii anglo-saxoni, i-a dat numele, blăstămat, de Deiwelselter, adecă « Altarul Dracului » (numele grecesc luat dela Bizantini prin creștinismul lui Ulfila se păstrează în *Deiwel* mult mai bine decât în forma germanică literară de astăzi: *Teufel*).

Dominația romană era puternic întemeiată aici în secolul al III-lea, pe o vreme când însă axa Impărăției se depărtase foarte mult către Răsărit, acolo fiind, supt un întreg șir de Impărați luptători, centrul însuși al Romei Imperiale. Și aici ca și în alte locuri [1]) s'a păstrat pentru mormânt vechiul nume roman de « tumba », de unde francezul « tombe », care aici

[1]) In această privință se poate consulta și publicația Touring Clubului belgian, *Grand Duché de Luxembourg*, p. 41.

este Tomm sau Tone (Uff der Tonen). S'a relevat găsirea în aceste părți a unei medalii a lui Caracalla, care a fost bătută la Smirna, ceea ce arată că, pe când la noi tot felul de elemente occidentale, între care și Gali și Spanioli, se găseau amestecați cu localnicii și cu soldații veniți din părțile răsăritene, în schimb, până în acest depărtat Occident se aflau luptători cari și-au fost dovedit vitejia chiar și în părțile asiatice. Când Imperiul a dispărut, populația de origine galo-romană, din ce în ce mai mult amestecată cu elemente germane, s'a strâns, ca în Noricul Sfântului Severin, ca pe linia Rinului, unde și astăzi cetățile episcopale Trier, Confluentia-Coblenz, Colonia (Agrippina) nu sunt altceva, cu amintirea arhiepiscopilor suverani, decât continuarea acestui sistem de organizare a celulei populare în jurul bisericii; răsare o viață nouă în umbra crucii, care înfățișa pavăza religiei nouă, capabilă să oprească, să influențeze și să domine pe barbari. La noi ar părea că acest fel de organizare n'a existat, căci puterea episcopală s'a exercitat, în părțile românești, prin Vlădicii de pe malul drept al Dunării, dar oricine se gândește la rolul așa de mare pe care l-au jucat la noi « popii », cari erau, cu acest vechiu nume roman, amintind pe sacrificatorul păgân, egumenii mănăstirilor de care atârna așa de mult toată viața locală, Domnii de mai târziu nefăcând decât să întărească această influență naturală, va recunoaște că, în altă formă, gruparea aceasta în jurul crucii a jucat un rol important și în trecutul nostru.

In localitatea din Luxemburg de care este vorba acum, numele cel nou nu înseamnă altceva decât însăși biserica germană, Diet fiind forma locală a acelei vechi denumiri pentru Germani: Tiot (de unde Thiotisk, deci Deutsch), pe care o întâlnim și în localități ca Thionville, care nu înseamnă decât « satul german », fără a mai pomeni de cuvântul Thiois, care, în vechea limbă franceză, înseamnă vecinul germanic dela Răsărit. Tradiția unei zidiri dela « 1100 » (deși trebue corectată data într'un sens mult mai vechiu) este legată de cea dintâi formă a bisericii locale, a *bisericii generatrice*, care ar fi în prima ei formă încă din secolul al X-lea și ar putea să repre-

zinte, dacă nu vechiul templu păgân, cum s'a pretins, cel puțin lespezile strămutate dela acesta pentru a face o zidire de închinăciune creștină, așa cum s'a întâmplat cu piatra Termelor dela Trier, care a servit la ridicarea strălucitei basilice din acest oraș.

Până târziu în secolul al XIII-lea, când acum puterea feudală se întinsese asupra formației populare dominate de clopotniță, se mai păstrează un sens de « județ » atât de restrâns în acea *iustitia* de vale din « Diekirk », care este pomenită într'un document [1]), deși această *iustitia* sau *iurisdictio* poate avea și un sens potrivit cu obiceiurile feudale ale evului mediu. Markvogtul, *marfoit*, apare mult mai târziu, atunci când înțelesul dela început al numelui localității dispăruse aproape cu totul, Diekirk neavând măcar obișnuita « cartă » de privilegii, care se recunoaște de noii stăpânitori vechilor așezări, odinioară cu totul independente, dar « semnul libertății » *(S. libertatis in Diekirken)* se întâlnește pentru toată această vreme în actele publice. Pentru originea numelui s'a încercat de un arheolog local, Branta, și o altă etimologie, celtică, în legătură cu numele lui Dumnezeu [2]), etimologie care nu oferă însă nicio seriozitate.

Al treilea caz în legătură cu ceea ce am constatat privește localitatea Echternach.

Echternach, care se ivește în vechile acte publice sub forma Apternacum și Epternacus, cu finala evident romană, ceea ce face să se creadă că și aici ne găsim pe o bază străveche, trecând dela preistorie la stăpânirea Romei, s'a adunat, — ca și Diekirk, aceasta cu bisericile Sfântului Laurențiu și Sfântului Marcu, care nu par să fie niște patroni localnici, ci sfinți străini, aduși prin misionari —, în jurul, nu numai a unei personalități sacre, care să fi lucrat în aceste locuri și să-și fi găsit odihna în acest pământ, ci în jurul uneia din cele mai mari personalități răspânditoare de creștinism la începutul evului mediu. Este vorba de unul dintre acei apostoli pe cari i-a trimes lumea anglo-saxonă, mai de curând convertită și

[1]) *O. c.*, p. 42.
[2]) *O. c.*, p. 47.

BIBLIOTECA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

prin urmare mai fanatică, pentru a duce religia crucii pe malurile, încă păgâne, ale Rinului. «Englezul» Willibrod s'a transformat în gura acestor oameni de altă națiе în Sfântul Willibrord. Rămășițele lui, coborîte în această țărână, se află și astăzi în cripta împodobită cu interesante fresce dintr'o epocă destul de îndepărtată a evului mediu și de-asupra s'a ridicat interesanta basilică, păstrând și astăzi o parte din caracterul ei primitiv.

De sfântul ocrotitor, de pelerinagiile la mormântul lui renovat în timpuri cu totul noi, de acest «praznic», — asămănător cu acela pe care noi îl avem în Suceava, când mulțimi din toate regiunile vecine, și chiar de mai departe, se adună pentru a cere minuni Sfântului din secolul al XIV-lea care a fost Ioan dela Cetatea-Albă —, de ceremoniile ciudate, care se păstrează și până acum, cu lumea locală și cu cea venită de aiurea, care, având în frunte clerul și pe conducătorii orașului, înaintează în salturi ritmice către mormântul din criptă, s'a legat o întreagă vieață care trăiește și până acum de-a-lungul străzilor înguste, în casele cu înfățișare bătrână, cu un farmec ce atrage necontenit vizitatori și din țări străine. La noi, în jurul mormântului Sfântului Nicodim dela Tismana nu s'a putut alcătui o formație orășănească de acest caracter, ci, ca la Suceava, pentru acel sfânt dela Cetatea-Albă, ca la Curtea-de-Argeș, pentru singura sfântă din țărănimea noastră feminină, Filofteia, a fost întâi aglomerația de târg derivată din cetatea inițială, pentru ca pe urmă numai să i se găsească patronul.

Cu totul altfel a fost în Peninsula Balcanică, acolo unde, pe malul Mării Adriatice sau pe țărmul drept al Dunării, Sfinții Alexandru Dunăreanul, Vlasie Ragusanul, Trifon dela Cattaro, până la Sfântul Marcu din Veneția, de cealaltă parte a Adriaticei, s'a plecat, în aceste Romanii de caracter popular, înlocuind Imperiul, dela prestigiul supranatural al fericitului făcător de minuni, către care aleargă toate suferințile și toate speranțele omenești.

Dar Echternach nu reprezintă numai aceste origini și aceste caractere, pe care le putem apropia de lumea din care facem parte, dar nu de forma particulară pe care a căpătat-o ea pe

malul stâng al Dunării sau în regiunea Carpaților. Alături, este un alt motiv al întemeierii, care se continuă până departe în evul mediu și care mai ales face să mă opresc asupra acestei vechi cetăți medievale.

O doamnă de pământ, din prelungirea carolingiană prin seminția lui Arnulf, rege al Italiei, Irmina, era, alături de însuși marele majordom, începător de dinastie, Pipin de Heristal, stăpânitoare în această « villa regia ». Se crede a se putea stabili data de 698, poate discutabilă, pentru cedarea către Sfântul Willibrord, împreună cu lăcașul care se alcătuise acum în cinstea lui, a stăpânirii înseși asupra pământului dimprejur, și Pipin ar fi adăugit darul său. Aceasta nu ne silește neapărat să admitem că Sfântul însuși ar fi intrat într'o situație de proprietate asămănătoare cu a seniorilor laici și că, precum procedau abații cari au avut în mâna lor puterea legată de acest mormânt venerat, s'ar fi stabilit în ordinea ecleziastică un drept de succesiune. Aceasta, deși, fără îndoială, ei au exercitat aceleași drepturi politice pe care în Peninsula Balcanică, la care revenim, le vedem atât de desvoltate în străvechiul centru dela Cetinie, în « Muntele Negru », unde « Vlădica » era în același timp Domn. Călăuza oficială pentru Echternach poate scrie cu mândrie că, « dela 698 la 1795, se pomenesc șaptezeci și unul de egumeni, dintre cari unii s'au deosebit prin știința lor, alții prin energia și talentul de administrație » [1]).

Aici nu este prin urmare castelul, ci numai locuința abatelui în față cu mormântul care sfințește și nutrește în același timp formația locală.

Dar locuitorii au vieața lor autonomă, care-și găsește expresia în clădirea menținută până astăzi, și ca obiect de curiozitate internațională, care se numește Denzelt. Intre zidurile ei se adunau breslele, având în fruntea lor pe obișnuitul scultet, care în franceza evului mediu capătă în această parte și forma, interesantă, de *écoutète*. Deși acest șef municipal trebuise să primească autoritatea abatelui, o situație corespunzătoare cu ce putea să fie, de exemplu, la noi, în Cetatea lui Roman-Vodă

[1]) *Echternach, Guide officiel*, p. 14.

din Moldova, căpetenia de bresle supt autoritatea supremă a episcopului, odinioară « Mitropolit al Țării-de-Jos », cetățenii se adunau, în afară de afacerile lor zilnice, care se rezolvau în același cuprins, la o mare adunare anuală de *Geding*.

O călăuză arată ce se petrece cu acest pelerinagiu: « Toți oamenii liberi erau datori să asiste la această adunare, în care se ceteau sentințele de dreptate, iar scabinii fixau burghezilor drepturile lor și stabileau amenzile *(buchten)*, mai ales pentru păcatele făcute în dauna pădurilor » [1]).

Supt toate raporturile organizația aceasta merită întreaga atenție a acelora cari caută, și pentru a lumina trecutul neexprimat în documente, ca la noi, al propriei lor țări, astfel de cazuri, a acelor istorici cari încep a-și da seamă că prin deosebite procedări, care nu sunt totdeauna documentare, se poate trezi din adâncul de unde s'ar fi crezut că sunt îngropate pentru totdeauna așezăminte și forme de vieață care au o însemnătate cu mult mai mare decât accidentele într'adevăr consemnate în acte ale unei vieți politice adesea de simplă suprafață.

---

[1]) P. 17.

Fig. 1. — Pomelnicul vechiu al bisericii Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului.

BIBLIOTECA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

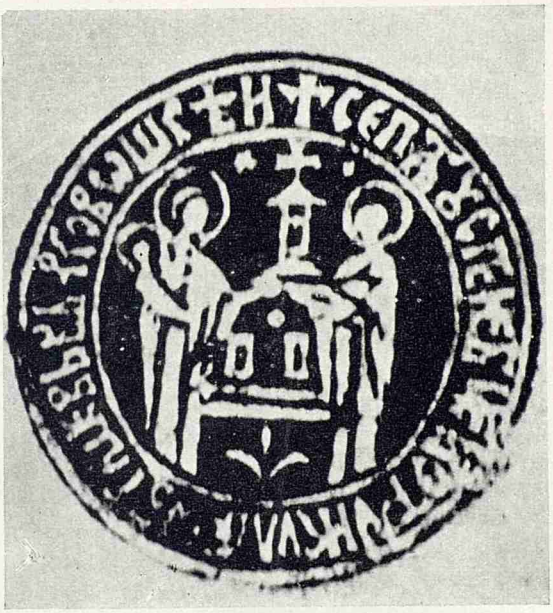

Fig. 2. — Vechea pecete a bisericii Sf. Nicolae din Şcheii Braşovului.

BIBLIOTECA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

INST. DE ISTORIE N. IORGA

	Lei
I. PETROVICI. La un secol şi jumătate dela naşterea lui Schopenhauer .	10.—
Dr. KURT WESSELY. A doua Diplomă Leopoldină	45.—
N. IORGA. Sensul «Gazetei Transilvaniei»	5.—
H. DJ. SIRUNI. Aron Vodă, Răzvan Vodă şi Eremia Vodă	10.—
N. IORGA. Intinderea spre răsărit a Moldovei lui Ştefan-cel-Mare . . .	10.—
G-ral R. ROSETTI. 1.—Cultura militară. 2.—Ce spune Mareşalul Mackensen despre operaţiile sale contra României	10.—
N. IORGA. Paralelisme helveto-române	10.—
N. IORGA. Principiul naţionalităţilor şi greşelile lui Bismarck.	10.—
G-ral R. ROSETTI. Steaguri, prapure (polemici).	5.—
N. IORGA. Paralelisme şi iniţiative de istorie universală la Români . .	12.—
TOMUL XXI (1938—39):	250.—
ANDREI RĂDULESCU. Romanitatea dreptului nostru	12.—
N. IORGA. 1. «Calicii» lui Mihai Viteazul. 2. Zavira şi opusculul lui Dimitrie Cantemir despre lupta între Cantacuzini şi Brâncoveni . .	8.—
G-ral R. ROSETTI. Călăraşii din valea Siretului în Războiul de neatârnare	32.—
CONST. MOISIL. Stemele primelor monete româneşti	10.—
ION I. NISTOR. Migraţiunea românească în Polonia în secolul XV şi XVI	20.—
ALEX. LĂPĔDATU. Mărturii şi precizări nouă cu privire la sfârşitul lui Barbu Catargiu (8 Iunie 1862)	25.—
I. LUPAŞ. Un vlădică român năpăstuit la anul 1638. Cine putea fi? . .	15.—
P. ANTONESCU. Pentru o renaştere a arhitecturii româneşti	10.—
CONST. KARADJA. Ziare contemporane despre bătălia dela Guruslău .	25.—
N. IORGA. Contribuţii la legăturile literare româneşti cu Ruşii şi Ungurii .	5.—
ION I. NISTOR. Vechimea aşezărilor româneşti dincolo de Nistru . .	12.—
S. MEHEDINŢI. Trilogia ştiinţei	70.—
ION I. NISTOR. Restaurarea Daciei în sintezele diplomaţiei europene .	10.—
S. MANUILA. Consideraţiuni asupra prezentării grafice a etnografiei României	10.—
P. P. PANAITESCU. Pribegia lui Constantin Şerban Basarab şi a lui Ştefan Petriceicu şi testamentele lor	30.—
ED. I. GĂVĂNESCU. Ioan Monorai, Scurtă cunoştinţă a lucrurilor Dachiei.	25.—
SILVIU DRAGOMIR. Mormântul lui Mihai Viteazul şi vechea catedrală dela Alba-Iulia	12.—
MIRCEA DJUVARA. Analiza ideii de convenţie în drept	35.—
VICTOR SLĂVESCU. Vieaţa şi opera lui Petre Mavrogheni	100.—
I. LUPAŞ. Doctorul Ioan Piuariu-Molnar (1749—1815)	30.—
N. IORGA. Cugetători români de acum o sută de ani	25.—
TOMUL XXII (1939—40):	
N. IORGA. 1. — O descoperire privitoare la biserica Sfântul Nicolae din Şcheii Braşovului. 2. — Încă o formaţiune romanică: Luxemburgul . .	15.—

1987

C. 57.250.

PREŢUL LEI 15. —